

Želim si, da bi ta moj zapis razumeli kot prispevek k jasnosti, k razjasnjevanju pojmov, kot razpravo torej. Gre mi za to, da se na nekatere javno objavljene besede, misli in trditve, če je treba, odzovemo, da o njih razpravljamo, saj se čedalje pogosteje dogaja, da se objavljajo stvari, ki ne držijo, ki niso plod razmisleka, ki povzročajo pojmovno in drugo zmedo in se nanje pogosto nihče več ne odziva.

Kaj je demokracija?

Zato je nerazumljivo, da nekateri za potrebe današnjega političnega diskurza uporabljajo historična pojma *kulturni boj* in *ločitev duhov*. Kot da ne bi bilo to, kar ta dva pojma pomenita, danes sestavni del demokracije, to, da različno misleči razmišljajo in delujejo različno, da se zbirajo v politične skupine, ki si med seboj konkurirajo in si lahko tudi nasprotujejo, včasih, če je treba, tudi z ostrejšo politično govorico. Nekateri pa v teh temeljnih prvinah demokracije vidijo *kulturni boj* in *delitev duhov* kot nekaj preživetega in slabega. Nekateri se očitno le težko poslavljajo od prvin socializma.

Zanimivo, da so ta termin v zadnjem času uporabili tudi nekateri slovenski vrhunski intelektualci, bodisi filozofi, kulturniki ali komentatorji. To so storili povsem nekritično, izgovarjati se ne morejo niti na to, da je šlo za terminus technicus. Gre v resnici za

Prispevek k jasnosti 1. del

Oblezijo torej take, kot so objavljene, nekateri bralci pa si jih, ker nanje ni bilo odzivov, hitro lahko začnejo razlagati narobe.

V zadnjem času sem bral dva komentarja dveh mlajših intelektualcev, ki terjata vsaj kratek odziv. Eden je že večkrat posegel po terminu "kulturni boj", češ da gre za škodljivo dogajanje v današnji politiki oziroma družbi. Govori o *diferenciaciji*, o ločevanju torej, in omeni, da ta izraz "pomeni označitev in uničenje nasprotnikov", in še, "Mahnič bi temu rekel *delitev duhov*". Najprej, izraze, kot so *kulturni boj*, *delitev duhov* in Mahnič, so v slovensko publicistiko pred nekaj leti vpeljali ljudje, kot je npr. Spomenka Hribar. Ti historični pojmi, vzeti iz nekega bistveno drugačnega zgodovinsko-socialnega časa, so jim rabili za obračunavanje z današnjimi politikami in njihovimi stališči.

Vnos jasnosti

Kasneje so nekateri drugi te termine začeli ponavljati. Kdor ne pozna dobro razmer na slovenski politični, kulturni in narodnostni sceni konec 19. in v začetku 20. stoletja ali ne poskuša vsaj razumeti takratnih razmer in stopnje družbeno-socialne komunikacije in to sceno presoja predvsem z današnjimi vrednostnimi koncepti ob (ne)zavedanju, da je bil med tem v stoletih narejen dinamičen in dramatičen razvoj, tisti dela zgodovini (in sedanjosti seveda) ter ljudem, ki v tej zgodovini nastopajo, silo oziroma krivico. Mahniču danes nekateri očitajo *ločitev duhov*, češ da je počel nekaj škodljivega, pri čemer pa jih ne zanima, da njegova "krivda" še zdaleč ni tako velika ali usodna, saj je bilo bistvo njegovih prizadevanj namenjeno vnosu *jasnosti* v javne razprave in odnose. To, za kar si je prizadeval Mahnič,

razumemo danes kot popolnoma normalno težnjo po jasnosti, razumljivosti in po dojemanju drugače mislečega kot drugega in ga kot takšnega vsaj moramo tolerirati, če že ne sprejemati. Menda je to danes vrednota? Ali je to mogoče le takrat, ko o tem pišemo zaradi lepšega? Govorim namreč o temeljnih postavkah demokracije, ki izhajajo iz spoznanja, da smo si ljudje različni in da s temi razlikami (osebnostnimi, fizičnimi, mnenjskimi, političnimi) znamo sobivati in komunicirati. Poleg tega je bilo v Mahničevem času stanje javne zavesti (komunikacija, demokracija) na drugačni stopnji, kot je danes. Podobno kot je to z drugimi vedami, na primer z narodnostnimi, političnimi, medicinskimi, naravoslovnimi itd. Zato je popolnoma narobe, če za današnje potrebe politiziranja zlorabljam Mahniča oziroma čas in okolje, v katerem je živel.

nekaj pomembno drugega. Vsi ti ljudje so odraščali in se duhovno oblikovali v nekem posebnem času in okolju – bili so podvrženi tako rekoč nenehni in agresivni indoktrinaciji komunističnega zgodovino-pisja, družboslovja in množičnih medijev, ki so rabili predvsem namenom in učinkom propagande. Znanja in terminov se niso le naučili, ampak so trdno zasidrani v njihovi podzavesti. Po že kar dolgem obdobju, ko smo opravili s tistim časom, bi pričakovali, da bodo brali nove stvari, o njih razmišljali in jih hkrati tudi samoreflektirali. Nekaterim je to uspelo, mnogim pa (še) ne.

Težavna pot resnice

Zato ni nikakršno naključje, zakaj pri javnomnenjskih anketah področja, kot je politika, ali ustanove, kot je parlament, kotirajo zelo nizko. Ljudje, ki so bili podvrže- >>

ni hudi indoktrinaciji, v kateri so jim bile takratne volitve in takratne oblastne ustanove prikazane kot višek demokracije, so bili po letu 1990 nenadoma soočeni z bistveno drugačnim; nastale so politične stranke, ki so se začele med seboj besedno bojevati za prevlado oziroma za oblast, v parlamentu pa so soočeni z dinamičnimi, burnimi in včasih tudi ostrimi razpravami (tudi nedostojnimi in neumnimi stranskim produktom demokracije), pri čemer ne razumejo, da gre za sistem, ki temelji na konkurenci, ta pa je posledica naravnih načel, ko zmaga oziroma vlada boljši in sposobnejši (prepričljivejši).

Zato ni razumljivo, zakaj naj bi bilo tekmovanje politik med seboj oziroma zakaj naj bi bila javna razprava ali prizadevanje nekaterih po jasnosti in resnici nekaj slabega, kar potem ti, o katerih tu govorim, zato ker jasnost in resnica trčita z njihovimi indoktriniranimi shemami, poimenujejo z diskvalifikacijskim terminom *kulturni bojni delitev duhov*. Če se z nečim ne strinjajo oziroma če nekaj dejstev iz intelektualne ležernosti nočejo sprejeti in jih zato niso sposobni razumeti, posežejo po diskvalifikaciji s terminom *kulturni boj*. To, kar zanje pomeni termin *kulturni boj*, ni nič drugega kot temeljna prvina demokracije.

To, da se nekateri sprenevedajo ali zastopajo koncepte, ki ne temeljijo na resnici in pravici, in tega je polno v naši tranzicijski politiki, to je nekaj drugega, je laganje iz različnih interesnih razlogov ali nesposobnost, velikokrat vse to s pozicije moči oziroma iz zlorabe večinske pozicije. Tega je v našem političnem in medijskem življenju res zelo veliko in nas hromi. Nikakor pa nas ne more ovirati nekaj, kar je povezano z resnico, še najmanj pa, če si nekdo prizadeva za resnico česar koli. Če nekaterim ta resnica ne leži, zato ker so intelektualno leni in raje čepijo v svojih indoktriniranih podobah, tistega, ki raziskuje, razmišlja in piše o neki resnici, preprosto obdolžijo, da povzroča škodo na način "kulturnega boja" ali da je celo "skrajni desničar".

Z namenom seveda, da ga vsaj ustavijo, če že ne onemogočijo.

Vprašanje kolaboracije

Prvi od omenjene dvojice je v nekem svojem komentarju zapisal naslednje: "Slovenska retencijska elita očitno dobro ve, da je težnja po kolaboraciji že skoraj tradicionalna lastnost nekaterih slovenskih političnih sil, med katerimi igra osrednjo vlogo Rimskokatoliška cerkev na Slovenskem. Cerkveni vrhovi danes po eni strani – pogosto upravičeno – opozarjajo na nestrpen odnos do cerkve in vernikov pod sedanjostjo, hkrati pa najbolj podpirajo prav tiste politične sile, ki izrazito kolaborirajo s to isto oblastjo. Če ne bi bila tragična, bi bila skoraj smešna podobnost z njihovimi predhodniki med drugo svetovno vojno, ki so na podlagi podobno 'pragmatičnih' načel treba-je-bit-i-zraven kolaborirali s fašisti in nacisti. Največja zgodovinska ironija pa je v dejstvu, da je kolaboracija v obeh primerih najbolj škodila samim kolaborantom."

Govor je torej o kolaboraciji

(negativni, škodljivi, sramotni, saj očitno morebitne pozitivnosti v tem izrazu avtor ne vidi), ki je "že skoraj tradicionalna lastnost" Rimskokatoliške cerkve na Slovenskem. Očitno avtor zelo slabo pozna vlogo in vsakokratno (glede na različne politično-socialne okoliščine) vlogo Katoliške cerkve, saj ji drugače ne bi pripisoval kolaboracije kot nekaj zelo škodljivega. Moje temeljno spoznanje je, potem ko se že skoraj dvajset let ukvarjam z medvojnimi dogajanjem na Slovenskem, da za slovensko Katoliško cerkev med drugo svetovno vojno nikakor ne moremo trditi, da je kolaborirala na način, kot to trdi avtor. Ob medvojnih dogodkih – in bili so zelo hudi – se je vedno angažirala le zato in tako, da bi pomagala. V zadnjih letih je na to temo izšlo veliko ustrezne literature, ki da bralcu dovolj jasen vpogled v zapleteno medvojno problematiko na Slovenskem.

Antikomunizem

Poglejmo zdaj še drugega avtorja, ki je zapisal še bolj nesprejemljive besede in očitke, med drugim

naslednje: "To pomeni, da je desnica ideološko gradila na ljudeh, ki zgodovine niso razumeli, so se pa utemeljevali na svojih prednikih, ki so se v okolnostih druge svetovne vojne dokazali prav s tem, da jih niso bili sposobni umeti."

Avtor govori o desnici povprek in ne konkretno o posameznikih. To je pri hudih obtožbah nad vse tvegano početje, saj zagotovo niso vsi enako usposobljeni, večji in ne morejo nositi enako porazdeljene krivde. Zagotovo so v političnih skupinah vedno tudi takšni, ki so manj sposobni ali ki so celo nesposobni in gibanju, ki mu pripadajo, škodljivi. To je načelna zanka, v katero se je avtor ujel že pri samem izhodišču.

Nadalje je zapisal: "Antikomunizem, na katerem se je slovenska desnica utemeljevala, je bil zasnovan na medvojnih dogodkih državljanske vojne, ki se je končala s holokavstom v kraških breznijskih povsod po Sloveniji, temu pa je sledilo pet dekad komunističnega terorja v ostrejših ali mehkejših inačicah. Komunistično nasilje v Sloveniji pa je bilo prenosorazmerno pomembnemu vzroku, ki je dal komunistom strateško prednost pred njihovimi nasprotniki, in to za ves čas njihovega obstoja. Ta prednost je bila v tem, da so komunisti razumeli zgodovino. Komunisti so tvegali in se vezali na protifašistično koalicijo /.../."

Besede in dejanja

Slovenska "desnica" se zagotovo ni utemeljevala samo na antikomunizmu. Prvenstveno se je utemeljevala na demokratičnih načelih. Ta pa so seveda v čisto konkretnem političnem okolju v Sloveniji trčila ob veliko vprašanje komunistične diktature in njenih nosilcev, ki so do leta 1990 obvladovali slovensko politično prizorišče. Avtor izraz "antikomunizem" uporablja v slabšem pomenu, kot nekaj škodljivega. Seveda tu dela veliko napako. Ta izraz so tako uporabljali ali ga še uporabljajo tisti, ki nočejo resnice o naši preteklosti, ki je neposredno povezana s sedanjostjo. Nove poli-

tične sile demokratičnega izvora so morale pri uveljavljanju načel in prvin demokracije po letu 1990 oziroma po prvih svobodnih in demokratičnih volitvah po polstoletnem demokratičnem molku nujno načeti in razreševati vprašanja prejšnje nedemokratične oblasti in njihovih nosilcev, ki so bili v tem prostoru še naprej navzoči, in to ne v zanemarljivih oblikah in moči. Nove demokratične sile so se nenadoma znašle v bazenu stare, na diktaturi oziroma udbovskem režimu temelječe politične scene, ki je za seboj vlekla neskončno veliko zgodovinsko popotnico zločinov in krivic.

Morale so začeti razreševati vprašanja in probleme na dveh frontah; ena je bila vzpostavljanje novih demokratičnih prvin in organov, ki jo je hkrati spremljalo veliko področje osamosvajanja od Jugoslavije, druga fronta pa je potekala na razreševanju vprašanj preteklosti. Ta so bila (in seveda so še naprej) velika, prav neskončna, saj je režim temeljil na neizmernih medvojnih in povojnih zločinih, zraven pa še na 45-letni trdi udbovski zgradbi, ki je bila razpredena povsod.

Zakaj zaostajamo?

Ali si mar avtorja domišljata, da bi lahko ali da bi morali vse to pustiti nedotaknjeno? Saj bi bila na takšen način demokratizacija nemogoča. Poleg tega, le kje na svetu bi si nosilci demokracije lahko privoščili kaj takšnega? Saj demokracija temelji na resnici in pravici, kar pomeni, da je treba krivice, pa naj bodo sveže ali nekoliko manj sveže, razreševati. Kaj je naloga policije in tožilstva v normalni oziroma demokratični državi, če naletita na sledi zločina? Sprožiti morata preiskavo, zločin raziskati z največjo skrbnostjo, storilca pa pripeljati pred roko pravice. Slovenci smo pripisovali narodom vzhodno in južno od nas manj razvito politično kulturo. Toda v Rusiji in na Hrvaškem pa tudi v drugih državah nekdanjega komunističnega bloka so se na primer grobišč, ki jih je za seboj pustil komunistični režim, lotili raziskovati z največjo skrbnost-

jo, na grobiščih so delale sodnomedicinske ekipe, in to ne leta 2003, ampak v Rusiji že konec 80. let, na Hrvaškem pa na začetku 90. let.

Kaj pa v Sloveniji?! Ne bom navajal, saj vsi dobro vemo, kakšen odnos imamo Slovenci – seveda ne vsi – do resnice in pravice. Oba avtorja pa si prizadevata, da bi bil ta naš odnos do resnice še naprej takšen, kot je bil doslej, se pravi zanih. Na odnosu do resnice demokracija v neki politični sredini obstoji ali pade. Če so vprašanja resnice v javni zavesti nekašen nebodigatreba, potem je s to zavestjo nekaj hudo narobe. Je močno deformirana (indoktrinirana), lahko pa so nosilci družbe s takšno deformirano zavestjo, naj mi bo oproščen izraz, na pol mafijske združbe. Naj vsak presodi sam, kako je s Slovenijo glede tega v zadnjih štirinajstih letih.

Vloga nasilja

Avtor pravi, da so "komunisti razumeli zgodovino" in da "so tvegali". Seveda so jo razumeli. Zato so tudi tvegali. Če ne bi tvegali, ne bi prišli po koncu vojne na oblast. Toda kakšno je bilo to tveganje? Ali so mar tvegali z nečim, kar lahko danes za nazaj s simpatijami potrdimo, z junaštvom in naporom? Zagotovo tudi s tem. Toda v vsem svojem bistvu so tvegali z nečim drugim, mnogo pomembnejšim in predvsem usodnim. Tvegali so z na-

siljem. Že nekaj časa pred drugo svetovno vojno so bili do oblasti opozicijsko razporejeni, z največjo ostrino gesel in propagande, ki jo je takratno okolje še preneslo. Vemo, da te ostrine večkrat ni preneslo, zato so bili njegovi nosilci preganjani in celo zaprti. Ljudje so bili torej že pred vojno pod vplivom propagandnih gesel po pravičnejši družbeni ureditvi. Navadni ljudje, in ti so bili v večini, so bili do teh abstraktnih pojmov, ki so jih govorili komunisti, dovzetni, kar je normalno.

Vse pa se je povsem spremenilo z okupacijo dežele. Do takrat so komunisti delovali v družbi, ki je imela vzpostavljene oblastne mehanizme, med njimi pravno državo, policijo, sodstvo, vojsko, različno usmerjena javna občila. Ko je okupator zasedel deželo, je vse te mehanizme oblasti oziroma samoregulacije družbe odpravil ali pa je kakšnega med njimi, na primer medije, pustil v bistveno okrnjeni obliki. Vpeljal je svoj režim nadzora življenja, ki pa je bil bistveno drugačen od prejšnjega, mirnodobnega.

Vloga propagande

Okupator je skrbel predvsem zase in za svoje interese, varnost ljudi, ki jim je zavladal z vojaško silo, ga ni dosti zanimala. Še posebej na začetku ne. S tem je v trenutku nastala topla greda za komuniste, v kateri so lahko takoj začeli graditi

svojo politiko in svoj aparat. Že poleti, predvsem pa jeseni 1941 so ustanavljali svoje vojaške skupine in politične organe. Od vsega začetka so se zavedali, da jim lahko projekt revolucije – nasilnega prevzema oblasti – uspe le ob popolnem aktiviranju propagande. Med vojno so tako ustvarili do skrajnosti agresiven propagandni stroj, s katerim so ljudem prikazovali svojo "resnico", tisto torej, ki jim je lahko koristila, političnim nasprotnikom pa izrazito škodovala. Ustvarjali so javno podobo svoje dejavnosti, ki je bila bistveno drugačna od prakse.

Za potrebe prakse pa so že takoj na začetku ustanovili dva organa, najprej politično predstavništvo, ki so ga zakrili pod na videz demokratično pokrivalo z imenom Osvobodilna fronta, in drugega, Varnostno obveščevalno službo OF, svojo tajno politično policijo, s katero so uničevali svoje politične nasprotnike. Že v prvih mesecih delovanja, leta 1941 torej, so ubili vsaj 68 ljudi, in to Slovencev. To pobijanje političnih nasprotnikov se je nato v letu 1942 množilo v pošastne razsežnosti, tudi po oblikah oziroma po krutih metodah pobojev. V letu 1942 so komunisti (partizani in Vos) pobili okoli 1.000 ljudi, med njimi mnoge vplivne. Ubili so, velikokrat tudi z okrutnim mučenjem, 16 duhovnikov, številne župane in ugledne pravke lokalnih okolij, pobili so, z enkratnimi pokoli, vsaj 28 "popolnih" družin in še 45 "nepopolnih" (po dva družinska člana); samo v teh dveh kategorijah so pobili 209 ljudi. To so bili sami civilisti. Ta teror je spremljala izredno strupena in lažniva propaganda, s katero so opravičevali politične umore, ali če uporabim revolucionarni novorek, "likvidacije narodnih izdajalcev".

Vse to so komunisti lahko počeli, ker nenadoma niso bili več ovirani z državnimi strukturami oziroma s policijsko-sodnim aparatom. Nihče jih po zločinskih dejanjih ni lovil in nihče kaznoval. Okupator je skrbel le za lastno varnost.

Konec prihodnjic

Ivo Žajdela

Pred 60 leti

Bilo je nekaj dni pred božičem, ko so partizani ubili Ivanko Janežič iz Spodnje Slivnice pri Grosuplju. Sama si je morala kopati jama. Na kolenih jih je prosila – povsem nedolžna –, naj ji prizanešajo. Na pol živo so jo vrgli v plitvo jama in jo površno zasuli.